

TÜRK İŞÇİLERİNİN YURDA DÖNDÜKTEN SONRA İŞ YAPMA EĞİLİMLERİ

İcen BÖRTÜCENE *

Ülkenin ekonomik koşullarına bağlı olarak bireyi yurt dışına çalışmak üzere iten nedenler içinde, yurtda bir işi olmaması veya istediği bir işe sahip bulunmaması ağırlık teşkil etmektedir. Bireyin sosyal hayattaki huzurunu iş hayatındaki tatmin olma durumundan ayrı düşünmek olanak dışıdır. Bu nedenle, dönüşlerinde arzuladıkları bir işe sahip olma amacı ile giden işçilerimizin Yurda dönüşlerindeki iş durumlarında ortaya çıkan sorunlar yurt dışına gitmeden önceki bu sorunlarından çok farklı bulunmaktadır. Öncelikle birey geleceği için yapmayı düşündüğü işte daha bilinçli bulunmaktadır. Örnek kütle içinde yurt dışından dönen işçilerimizin yüzde 50,70 işveren, 13,09 işçi, 3,90 memur 32,31 çeşitli statülerde çalışma eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. (Tablo:1)

(*) DPT Sosyal Plânlama Dairesi Başkanı

TABLO 1 : Yurt dışından Dönen İşçilerimizin yapmayı arzuladıkları İşlere Göre Dağılımı (Yüzde)

Yaş Grupları	Yapmayı Arzuladıkları İşler				
	İşveren Olarak Çalışmak İsteyenler %	İşçi Olarak Çalışmak İsteyenler %	Memur Olarak Çalışmak İsteyenler %	Diğer %	Toplam %
15—24	12.50	—	12.50	75.00	100.00
25—34	52.00	20.00	4.80	23.20	100.00
35—44	53.57	8.67	2.55	35.20	100.00
45—65	36.67	16.67	6.67	40.00	100.00
Toplam	50.70	13.09	3.90	32.31	100.00

İşçilerimiz yurda döndükten sonra işveren olarak çalışma eğilimleri kır ve kentte bulunanlar arasında da fark göstermektedir. İşveren olarak çalışma arzusu gidişlerinin bir sonucu olarak da alınabilir. Genellikle, işlerini bırakarak yurt dışına giderler arasında dönüşlerinde işveren olarak çalışma eğilimi ağırlık teşkil etmektedir.

TABLO 2 : Kır ve Kentte bulunanların yurt dışından dönüşlerinde yapmayı arzuladıkları işlere göre Dağılımı (Yüzde)

Yapmayı Arzuladıkları İşler	Kır %	Kent %
İşveren olarak Çalışmak İsteyenler	49.35	51.71
İşçi olarak Çalışmak İsteyenler	1.95	21.46
Memur olarak Çalışmak İsteyenler	0.65	6.34
Diğer	48.05	20.49
Toplam	100.00	100.00

Genellikle kırsal yörelerden giden işçilerimizin dönüşlerinde işveren olarak çalışma eğilimlerini iki noktada toplamak olanak işidir.

1. Kırsal yöreden giden işçilerimizin dönüşlerinde farklı bir yaşam düzeyi içinde bulunma durumunda olduklarını önceden benimsemiş olmaları,

2. Kırsal yörede iş olanaklarının çok sınırlı oluşu ve mevcut işlerin dönenleri tatmin etmemesidir. Bu iki neden, kırsal yöreden gidenleri işveren olarak çalışmaya itmektir. Kentten gidenlerin ise koşulları kırsal yöreden gidenlerden daha farklıdır. Yukarıda genel olarak değindiğimiz gibi, yurda dönüşte işveren olarak çalışma eğilimi, işlerini terk ederek veya olanaklarını değerlendirmeden gitmek istemelerinin bir sonucudur. Kentsel yönden gidenler için bu neden ağırlık teşkil etmektedir.

Örnek kütleye giren kadın işçiler ise yüzde 38,10 işveren 38,09 işçi memur olarak çalışma eğilimi içindedir (Tablo: 3). Kadın işçileri erkek işçilere oranla işveren olarak çalışmayı daha az arzulamaktadır. Bunun nedeni ülkemizde kadınların işveren olarak büyük yerleşim birikimleri dışında yapacakları işlerin sınırlı olmaları ve buldukları sosyal çevrenin yapısıdır.

TABLO : Yurda dönen kadın ve erkek işçilerin dönüşlerinde yapmayı arzuladıkları işlere göre dağılımı.

	Yapmayı Arzuladıkları İşler				
	İşveren olarak çalışmak isteyenler	İşçi olarak çalışmak isteyenler	Memur olarak çalışmak isteyenler	diğer	Toplam
Kadın	38.10	28.57	9.52	23.81	100.00
Erkek	51.48	12.13	3.55	32.84	100.00
Toplam	50.70	13.09	3.90	32.31	100.00

İşçilerimizin yurda dönüşlerinde yapmayı arzuladıkları işler kadar, iş kurma veya iş bulma için harcadıkları sürelerde önem taşımaktadır. Çoğu kere yurda dönüşlerinde iş bulma veya iş kurma için geçen süre, işçilerin tekrar yurt dışına gitmeleri için bir neden olduğu gibi, iş bulma için tüketim mallarına harcama durumunda kaldıkları için, planladıkları işleri yapmayı engelleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Genel olarak araştırma kapsamı içinde olan ve bir iş kuran işçilerin yüzde 24,20'si ve bir iş de çalışanların yüzde 19,30'u altı aydan fazla bir zaman iş kurmak veya iş bulmak için zaman harcamıştır. Bu yüzde küçümsenmeyecek derecede önemlidir (Tablo : 4).

TABLO 4 : Yurda Dönen işçilerin iş kurmak için harcadıkları hazırlık sürelerinin seneye göre dağılımları (Yüzde)

Yaş Grubu	İş Kurmak için harcadıkları süre				Toplam
	1 aydan az (%)	1-3 ay %	4-6 ay %	6 aydan fazla %	
15—24	100.00	—	—	—	100.00
25—34	53.42	19.18	8.22	19.18	100.00
35—44	47.58	12.10	9.68	30.65	100.00
45—65	70.00	20.00	5.00	5.00	100.00
Toplam	52.05	15.07	8.68	24.20	100.00

Dönüşlerinde bir iş kurmak isteyenlerin kırsal ve kentsel yörelerde bulunanlar açısından da harcanan süre yönünden büyük bir fark bulunmamaktadır (Tablo 5).

TABLO 5 : Kır veya Kentte yaşayanların iş kurmak için harcadıkları süreye göre dağılımı (Yüzde)

Yöre	İş kurmak için harcadıkları süre				Toplam %
	az %	%	%	fazla %	
Kent	44.55	18.81	10.89	25.74	100.00
Kır	58.47	11.86	6.78	22.88	100.00

İş kurma yönünden harcanan süre kadın ve erkek işçilere göre büyük farklılıklar taşımaktadır (Tablo : 6).

TABLO 6 : Kadın ve Erkek işçilerin yurda dönüşlerinde iş kurmak için harcadıkları zamana göre dağılımı (Yüzde)

	İş kurmak için harcadıkları süre				Toplam
	1 aydan az	1-3 ay	4-6 ay	6 aydan fazla	
Kadın	40.00	20.00	10.00	30.00	100.00
Erkek	52.63	14.83	8.61	23.92	100.00

İşçilerin iş kurmak için harcadıkları süre, daha çok, önceden düşünmedikleri işler için artmaktadır. Çoğu kez, iş kuran işçiler, daha önce ufak bir işleri olup, işlerini bırakarak gidenler veya ailesi tarafından işleri sürdürülen işçiler arasında olmaktadır. Başka bir durum da iş kurma eğiliminde olan işçilerin, yurda daha önce gelişlerinde bu durumu organize ederek, tekrar yurt dışına gidip de işleri ile ilgili malzeme ve ekipmanı tedarik ederek daha sonra beraberinde getirme yoluna baş vurmalarıdır. Bu nedendir ki, gerek kır ve gerek kentsel yörelerde yaşayanlar ile kadın ve erkek işçiler arasında iş kurma için harcanan sürelerde farklılık olmamaktadır.

İş kuranlar dışında, ücretli veya maaşlı olarak başka bir işte çalışmak için caba sarf edenlerin büyük bir çoğunluğunda, çoğu kez, çalıştıkları işleri kendi çabaları ile daha önce hazırlayarak yurda dönmektedir. Bununla beraber, araştırmamız kapsamına giren ve halen bir işte çalışanlardan, kırsal yörede yaşayanların yüzde 21.33'ü ve kentsel yörede yaşayanlardan da yüzde 18.30'u 6 aydan fazla bir süre iş arama durumunda kalmıştır. Başka bir anlatımla, genel olarak, kır ve kentte yaşayanların yüzde 19.30'u yurda döndükten sonra 6 aydan fazla işsiz kalmıştır.

TABLO 7 : Kır veya Kentte yaşayanların yurda döndükten sonra iş bulma için harcadıkları zamana göre dağılımı (Yüzde)

Yaşadıkları Yöreler	İş Bulmak İçin Harcadıkları Süre				Toplam
	1 aydan az	1-3 ay	4-6 ay	6 aydan fazla	
Kent	56.86	17.65	7.19	18.30	100.00
Kır	69.33	5.33	4.00	21.33	100.00

Genel olarak, yaş gruplarına göre 15-24 yaş grupları içinde bulunanların yüzde 50'si yurda döndükten sonra iş bulmak için 6 aydan fazla bir süre çaba göstermektedir. Kentte yaşayanlar için bu oran daha fazladır. Kentte yaşayanlar içinde 15-24 yaş grubunda bulunanların yüzde 66,67'si yurda döndükten sonra 6 aydan fazla bir süre işsiz kalmaktadır. Bu durumun başlıca nedenleri, askerlik durumları, bir aile geçindirme sorumluluğunu duymamaları, yapacakları işte kararsız olmaları ve işi küçümsemeleridir.

TABLO 8 : Yurt Dışından Dönen İşçilerin İş Bulma Sürelerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Yüzde)

Yaş Grupları	İş Bulma Süreleri				Toplam
	1 aydan az	1-3 ay	4-6 ay	6 aydan fazla	
15—24	50.00	—	—	50.00	100.00
25—34	59.78	10.87	10.87	18.48	100.00
35—44	60.53	15.79	3.51	20.18	100.00
45—65	72.22	16.67	—	11.11	100.00
Toplam	60.96	13.60	6.14	19.30	100.00

Kadın işçilerin yurda dönüşlerinde iş bulma olanakları gerek yaşadıkları çevre yönünden ve gerek çalışma sahalılarının sınırlı oluşu nedeni ile erkek işçilere göre daha zor olmaktadır. Araştırma kapsamına giren kadın işçilerin yüzde kırkı yurda dönüşlerinde altı aydan fazla işsiz kalmaktadır (Tablo : 9).

TABLO 9 : Yurt dışından dönen işçilerin kadın ve erkek olarak iş bulma sürelerine göre dağılımı (Yüzde)

	İş Bulma Süreleri				Toplam
	1 aydan az	1-3 ay	4-6 ay	6 aydan fazla	
Kadın	46.67	13.33	—	40.00	100.00
Erkek	61.97	13.62	6.57	17.84	100.00

Ülkemizde iş bulma hizmeti bir kamu görevidir. Ancak, gerek İş ve İşçi Bulma Kurumunun hizmet olanaklarının yetersiz kalışı ve gerekse işverenlerin ve iş talebinde bulunanların iş ve İşçi Bulma Kurumu görevleri hakkında yeteri derecede aydınlanmamış olması bu kurumun işe yerleştirme hizmetlerini sınırlandırmaktadır. Yurda dönen ve araştırmamız kapsamına giren işçilerden çok az bir kısmı (yüzde 3.33'ü) İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığı ile bir iş bulmuştur

Kamuya ait olan Çalışma Bakanlığına bağlı İş ve İşçi Bulma Kurumunca yürütülen bu hizmetin tam anlamı ile yaygınlaştırılmaması iş bulma için harcanan sürelerin artmasına yol açmaktadır.

TABLO 10 : İş bulmada yardım sağlama oranları

Yaş Grupları	İş ve İşçi Bul. Ara. ile İş Bulanlar %	Üyesi olduğu Koop.Ara. ile İş Bulanlar %	Kendi Çabası ile İş Bulanlar %	Yakınları kanalı ile İş Bulanlar %	Diğer %	Toplam %
15—24	25.00	—	25.00	50.00	—	100.00
25—34	3.41	—	73.86	22.73	—	100.00
35—44	2.94	—	66.67	28.43	1.96	100.00
45—65	—	—	68.75	31.25	—	100.00
Toplam	3.33	—	69.05	26.67	0.95	100.00

Tablo 10'da görüldüğü gibi Araştırmanın kapsamı içine giren kooperatif aracılığı ile yurt dışına giden ve dönenlerden veya bir kooperatif üyesi bulunanlardan, üyesi olduğu kooperatifte bir iş alması veya kooperatif aracılığı ile herhangi bir işe girme olanağı olmamıştır. Bu durumun başlıca nedeni, genellikle, kooperatiflerin giriştikleri yatırımların henüz tamamlanmamış olması ve belirli işler dışında, bir istihdam olanağını henüz üyelerine sağlayamamış bulunmasından ileri gelmektedir.

Kır ve Kentte yaşayanlar arasında iş bulma açısından büyük bir farklılık yoktur. İş ve İşçi Bulma Kurumunun kırsal yöreler için (bugünkü olanakları içinde) kente oranla daha sınırlı kalması ve bu hizmetten kırsal yörelerde yaşayanların daha az yararlanmaları doğaldır (Tablo : 11).

TABLO : 11

	İş ve İşçi Bul. Kurumu Ara. ile İş Bul. %	üyesi olduğu koop. Ara. ile İş Bulanlar %	Kendi çabası ile İş Bulanlar %	Yakınları kanalı ile İş Bulanlar %	Diğer %	Toplam %
Kent	3.85	—	64.10	30.77	1.28	100.00
Kır	1.85	—	83.33	14.81	—	100.00

Araştırmamızın kapsamına giren kadın işçiler arasında ise İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığı ile iş bulanlar yoktur, Erkek işçilere oranla kadın işçilerin, büyük bir kısmı, yurda dönüşlerinde yakınları kanalı ile bir iş bulmuşlardır. Bu durumun başlıca nedeni ülkemizde gerek kentsel ve gerek kırsal yörede olsun kadınların kendi çabaları ile iş bulma olanakları, çevrenin

sosyal koşulları nedeni ile, daha sınırlı bulunmaktadır. Ayrıca kadın işçiler, erkeklere oranla, dönüşlerinde aile geçindirme gibi ağır bir yükün altında olduklarını daha az hissetmektedirler. Bu nedenle iş bulmayı zamana bırakmakta, fazla bir çaba göstermemektedirler.

TABLO 12 : (%)

	İş ve İş- çi Bul. Kurumu Ara. ile Bulanlar	Üyesi olduğu koop. Ara. ile iş Bulanlar	Kendi çabası ile iş Bulanlar	Yakınları kanalı ile iş Bulanlar	Diğer	Toplam
Kadın	—	—	35.29	64.71	—	100.00
Erkek	3.63	—	72.02	23.32	1.04	100.00

Yurda döndükten sonra, İşçilerin Sendikalara Katılma Durumları:

İşçilerin toplum içinde diğer sosyal grupların sahip oldukları ekonomik ve sosyal hakları elde edebilmeleri ve dengenin sağlanması için örgütlenmeleri zorunludur. Bu nedenle, XIX. yüzyılda sendikalaşma hareketi, liberal ekonomik bir düzen içinde, Sanayi devrimi ile birlikte emeği ile geçinenlerin ekonomik ve sosyal haklarını kazanmaları çabasından doğmuştur.

Bugün için sendikalar, sadece üyelerinin ekonomik çıkarlarını savunan örgütler değildir. Özellikle, gelişmekte olan toplumlarda ekonomik görevleri yanında «toplumsal görevleri» de ağırlık kazanmış bulunmaktadır. Başka bir deyişle sanayileşme ve modernleşme çabası içinde bulunan toplumlarda, sendikalar gelirin adil dağılımı ve üyelerinin sosyo-ekonomik haklarını korumaları fonksiyonları yanı sıra, kişilerin toplum hayatına katılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle sendikalaşma oranını toplumun sosyo-ekonomik gelişmesini belirleyen göstergelerden biri olarak almak mümkündür.

Ülkemizde sendikacılık hareketi 1923-1947 devreleri arasında ve 1960 Devriminden sonra aşamalar geçirmiştir. Türk sendikacılığının geçirdiği bu aşamalarda, özellikle son on yıl içinde meydana gelen gelişmelerde yurt dışından dönen işçilerimizin bir katkısı olduğu söylenemez. Bu durumun başlıca nedeni Türk sendikacılığının yapısından gelmektedir.

Türkiye'ye dönüşlerinde örnek kütle içinde sendikalı sayısında meydana gelen artış kentsel yörede yerleşenler arasında olmuştur. (Tablo 13). Bu durumun başlıca nedeni sendikalaşma için kırsal yörede mevcut alt yapının bulunmayışıdır.

TABLO 13 : Yurt dışına gitmeden önce, Yurt dışında ve Halihazırda sendikalı oranının Kent ve Kır olarak dağılımı

	Yurt dışına gitmeden önce sendikalı oranı %	Yurt Dışında Sendikalı oranı %	Halihazırda Sendikalı oranı %
KENT	26	46	52
KIR	2	52	2

Yukarıda tabloda görüldüğü gibi gerek kentsel ve gerek kırsal yörelerden gidenler arasında yurt dışında sendikalı işçi oranında büyük bir artış mevcuttur. Yurt dışında sendikalaşma oranındaki bu yükselişi işçilerimizin tümünün bağlı buldukları sendikalara bilinçli bir katılma olarak almak mümkün değildir. Ekonomik, sosyal koşullar ve kültürleri farklı bir topluma çalışmak üzere giden işçilerimiz ev sahibi ülkedeki müesseselere ilk olarak girmekte ve müesseseyi orada tanımaktadır.

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ DİĞER TABLOLAR

TABLO : A

Yurda Dönünce Ne Yapmayı Arzuluyorsunuz

		İşveren olmalı	İşçi olarak çalışmak	Memur olarak çalışmak	Diğer
Kent					
1.	15-24	1	0	1	4
2.	25-34	41	23	5	14
3.	35-44	57	16	5	21
4.	45-65	7	5	2	3
	T	106	44	14	42
Kır					
1.	15-24	0	0	0	2
2.	25-34	24	2	1	15
3.	35-44	48	1	0	48
4.	45-65	4	0	0	9
	T	76	3	1	74
Genel Toplam					
1.	15-24	1	0	1	6
2.	25-34	65	25	6	29
3.	35-44	105	17	5	69
4.	45-65	11	5	2	12
		182	47	14	116

TABLO : B

YURT DIŞINDAN DÖNME SEBEPLERİ

KENT	(5) Ailevi	(6) İŐ kuracak Tasarrufa Sahip olmak	(7) Yurttta daha İyi bir iŐ Bulmak	(8) İntibaksızlık	(9) Tasarruflarını Yatırmak	(10) Yaş Durumu	(11) İŞsiz Kalma Durumu	(12) Bulunulan Őlkedeki Ekonomik ve Sosyal DeĐiŐme	(13) Diğer
1—	0	1	1	0	0	0	0	0	5
2—	39	12	2	8	0	1	2	1	25
3—	52	16	10	9	1	1	2	2	29
4—	9	4	1	1	0	1	1	0	3
T—	100	33	14	18	1	3	5	3	62
KIR									
1—	0	1	0	0	0	0	0	0	1
2—	13	12	2	5	0	0	3	1	17
3—	32	17	7	15	2	1	2	4	38
4—	4	2	1	3	0	1	1	0	5
T—	49	32	10	23	2	2	6	5	61
GENEL TOPLAM									
1—	0	2	1	0	0	0	0	0	6
2—	52	24	4	13	0	1	5	2	42
3—	84	33	17	24	3	2	4	6	67
4—	13	6	2	4	0	2	2	0	8
T—	149	65	24	41	3	5	11	8	123

TABLO : C

YURT DIŞINA TEKRAR GİTMEK İSTEME SEBEPLERİ

KENT	İŐ Bulamama (52)	Gelir YetersizliĐi (36)	İŐ hayatında Tatminsizlik İntibaksızlık (37)	Sosyal Hayata İnti- baksızlık (38)	Yurt Dışında- ki İŐvereninin Denetimi (39)	Aile Fertle- rinden Birinin Yurt Dışında Bulunması (40)	Diğer (41)
1—	0	4	2	3	0	0	2
2—	3	41	12	17	1	2	14
3—	3	50	10	17	1	1	9
4—	0	8	3	0	0	0	3
5—	6	103	27	37	2	3	28
KIR							
1—	0	2	1	0	0	0	0
2—	7	35	10	5	0	0	4
3—	16	77	14	11	0	1	15
4—	0	11	2	2	0	0	2
5—	23	125	27	18	0	1	21
GENEL TOPLAM							
1—	0	6	3	3	0	0	2
2—	10	76	22	22	1	2	18
3—	19	127	24	28	1	2	24
4—	0	19	5	2	0	0	5
5—	29	228	54	55	2	4	49
	7	% 54	13	13		1	13

TABLO : E**BİR SENDİKA VEYA DERNEĞE ÜYE OLUP OLMADIKLARI**

	Halihazır Sendika (20)		durumda Dernek (21)		Yurt Dışına Çıkmadan Önce Sendika(23)		Dernek(24)		Yurt Dışında Sendika (26)		Dernek (27)	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
KENT												
1—	1	4	1	4	1	3	1	3	1	5	1	4
2—	49	29	15	41	28	51	8	60	36	40	7	50
3—	40	50	22	55	19	72	16	70	45	50	16	62
4—	8	8	2	12	5	11	2	14	6	8	1	11
5—	98	91	40	112	53	137	27	147	88	103	25	127
KIR												
1—	0	2	0	2	0	2	0	2	2	0	0	2
2—	0	41	5	38	3	41	5	37	21	17	5	27
3—	1	86	18	73	1	90	8	84	48	46	16	64
4—	1	11	2	10	0	12	0	12	6	7	1	7
5—	2	140	25	123	4	145	13	135	77	70	22	100
GENEL TOPLAM												
1—	1	6	1	6	1	5	1	5	3	5	1	6
2—	49	70	20	79	31	92	13	97	57	57	12	77
3—	41	136	40	128	20	162	24	154	93	96	32	126
4—	9	19	4	22	5	23	2	26	12	15	2	18
5—	100	231	65	235	57	282	40	282	165	173	47	227